

תקציר מנהלים

מידע אשראי לעסקים קטנים כהתמודדות עם חסמי אשראי

נעמי הימין-רייש

עמיתת קורת – מכון מילקן

עם השלמתו של המחקר ברצוני להודות לשורה של אנשים שלקחו בו חלק ותרמו מזמנם ומידיעותיהם למען הצלחתו. לדין ענתבי, מנחה המחקר, שליווה את התהליך מראשית גיבוש הרעיון ועד לשימת הנקודה בסוף המשפט האחרון. נתן כיוון, מתח ביקורת, חידד את המחשבה, ובעיקר הרגיע ועודד. לדידי לחמן מסר, שקראה את טיוטת המחקר וסייעה בזיקוק המסרים ובהבהרת הטיעונים. לרן קויתי, מנהל הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, על השיתוף בתובנותיו ובניסיונו. לסטפן גילדרט (Stephen Gildert), ראש תחום הלוואות לעסקים קטנים ובינוניים באירופה בחברת Experian, שסייע רבות בקבלת נתונים בינלאומיים וענה על כל שאלותי בסבלנות אין קץ. לאסף תכלת ממשד המשפטים על הסבריו הנהירים על אודות חוק שירות נתוני אשראי. למיכאל תבור, מנכ"ל חברת תבור פיננסים, על הסבריו על אודות פעילותו בתחום. לבעלי תפקידים במשק, שפינו מזמנם על מנת לשתף מניסיונם בתחום, אך לא היו מעוניינים להופיע בשמם.

ברצוני להודות לצוות התוכנית – לאורלי מובשוביץ-לנדסקרונו, לאלמה גדות-פרז ופרופ' גלן יאגו – על התמיכה לאורך השנה, על מתן מענה מהיר לכל בעיה ועל הגיבוי המלא.

על אודות תוכנית עמיתי קורת-מכון מילקן

תוכנית עמיתי קורת-מכון מילקן מקדמת את הצמיחה הכלכלית בישראל באמצעות התמקדות בפתרונות חדשניים, מבוססי שוק, לבעיות מתמשכות בתחומים חברתיים, כלכליים וסביבתיים. התוכנית מתמקדת באיתור פתרונות גלובליים והתאמתם למציאות הישראלית ובבניית ממשקים חיוניים המחברים בין משאבים ממשלתיים, פילנתרופיים ועסקיים, לטובת צמיחה ופיתוח לאומי בר-קיימא.

התוכנית מעניקה מלגות שנתיות לישראלים מצטיינים, בוגרי מוסדות להשכלה גבוהה בארץ ובעולם, המתמחים במוקדי קבלת ההחלטות הלאומיים ומסייעים בפיתוח פתרונות באמצעות מחקר והתמחות. היקף הפעילות של עמיתי התוכנית הוא מקסימלי - התמחות, הכשרה ומחקר במשך חמישה ימים בשבוע.

במשך שנת התמחותם עוסקים עמיתי קורת-מכון מילקן במחקר המדיניות במשרדי הממשלה וברשויות שלטוניות אחרות, ומסייעים למקבלי ההחלטות ולמעצבי המדיניות בחקר ההיבטים השונים של סוגיות כלכליות, סביבתיות וחברתיות.

בנוסף עורכים העמיתים מחקר מדיניות עצמאי, שמטרתו לזהות חסמים לתעסוקה ולצמיחה בישראל ולאתר פתרונות אפשריים. מחקרי העמיתים מתבצעים בהדרכת צוות אקדמאי ומקצועי מנוסה ותומכים במחוקקים וברגולטורים, המעצבים את המציאות הכלכלית, חברתית והסביבתית בישראל.

במהלך השנה מוענקת לעמיתים הכשרה אינטנסיבית במדיניות כלכלית, ממשל ושיטות מחקר. במסגרת מפגשי ההכשרה השבועיים, העמיתים רוכשים כלים מקצועיים לכתובת תזכירים, מצגות וניירות מדיניות, וכן כלי ניהול, שיווק ותקשורת. בנוסף, נפגשים העמיתים עם בכירים במשק ובממשל ועם אנשי אקדמיה מהשורה הראשונה בישראל ובעולם. בסמסטר הראשון, העמיתים משתתפים בקורס המתמקד בחידושים פיננסיים, במסגרת בית הספר למנהל עסקים באוניברסיטה העברית בירושלים. הקורס מקנה 3 נקודות זכות אקדמיות, ומלמד אותן פרופ' גלן יאגו, מנהל בכיר, ומייסד, המעבדות לחידושים פיננסיים™ במכון מילקן.

את בוגרי התוכנית ניתן למצוא במגוון תפקידים בכירים במגזר הפרטי, כמרצים באקדמיה, במגזר הציבורי וכיועצים לשרים ולמשרדי הממשלה. ישנם בוגרים שנקלטו במשרדי הממשלה, ואחרים המשיכו ללימודים גבוהים באוניברסיטאות מובילות בישראל, ארצות הברית ובריטניה.

תוכנית עמיתי קורת-מכון מילקן היא לא פוליטית ובלתי מפלגתית, ואינה מקדמת קו פוליטי או אידאולוגי. התוכנית ממומנת על ידי קרן קורת וקרנות פילנתרופיות מובילות בארצות הברית ובישראל ומנוהלת על ידי מכון מילקן.

תקציר מנהלים

עסקים קטנים ובינוניים סובלים מקשיים בגיוס אשראי, ויש לכך השלכות שליליות על יכולתם לגדול ולהתפתח, ולעתים אף לשרוד. לחסמי אשראי אלה יש כמה סיבות, והמרכזית שבהן היא רמת הסיכון גבוהה המזוהה עם הלוואה לעסק קטן – לעתים בצדק אך לעתים קרובות בשל תדמית שלילית לא מוצדקת. את התדמית השלילית קשה להפריך בשל מחסור במידע זמין על אודות העסקים הקטנים, כלומר מידע על מצבם הפיננסי ועל היסטוריית האשראי שלהם. מידע כזה היה עשוי לספק תמונה מהימנה על אודות מצבו של העסק ועל פוטנציאל הצמיחה שלו, ולהוות בסיס להליך קבלת החלטות מובנה ושקוף אצל נותן הלוואה.

הקושי לגייס מימון מתעצם בשל העובדה שמקור האשראי העיקרי של העסקים הקטנים בישראל הוא המערכת הבנקאית, שמתאפיינת בריכוזיות. בהיעדר חלופות אשראי, נעשה העסק תלוי במדיניות הלוואות של הבנק שאתו הוא עובד; ובהיעדר מידע זמין עבור המלווים, גוברת התלות במערכת היחסים שפיתח העסק עם הבנק. תלות זו מונעת מהעסקים הקטנים לעבור לבנק אחר – הבנק החדש חושש מפני אי-הוודאות, והבנק הישן נותן שירותים על סמך היכרות מצטברת. מערכת זו, של ניידות לקוחות נמוכה, אינה מתמרצת את הבנק להציע ללקוחותיו תנאים טובים יותר עם התבססות מערכת היחסים. איסוף מידע שיטתי על אודות עסקים קטנים, ממגוון מקורות, עשוי להפחית את מרכיבי האי-וודאות ואת רמת הסיכון של העסק, ולאפשר דירוגי אשראי לעסקים מבקשי הלוואה. מחקרים מלמדים שתהליך קבלת ההחלטות של מלווים, המסתמך על דירוג אשראי ועל מידע כמותני, מתאפיין במידה רבה של יעילות ושקיפות, ובעלויות תפעוליות נמוכות.

דירוג האשראי של עסקים קטנים מתבסס על משתנים שנמצאו כבעלי רמת חיזוי גבוהה ליכולתם של עסקים להחזיר הלוואות. משתנים אלו כוללים: מידע על העסק (ענף, גודל, ותק, מיקום), מידע פיננסי (נכסים, רווחים, חובות), היסטוריית אשראי (חובות קודמים), מידע חוקי ומשפטי (סטטוס העסק, תביעות, הוצאה לפועל, פשיטת רגל) ומידע פיננסי על בעלים (היסטוריית אשראי צרכני של בעלי העסק). למידע על בעל העסק נודעת תרומה רבה להערכת רמת הסיכון של העסק, בשל המתאם הגבוה שנמצא (בעסקים קטנים) בין ההתנהלות הפיננסית האישית לבין ההתנהלות הפיננסית העסקית.

הטמעתה של פרקטיקת דירוג האשראי בקנה מידה רחב חייבת להישען על קיומו של בסיס נתונים גדול של עסקים, המכיל נתונים בעלי ערך המתעדכנים באופן שוטף. מאגרי מידע כאלו קיימים בסוכנויות מידע אשראי, שאוספות מידע ומספקות אותו לבעלי עניין שבאים בהתקשרות עם עסקים. סוכנויות מידע מסוג זה פועלות במדינות רבות, אולם איכות המידע הנאסף אינה זהה בכל מקום. במחקר זה נבדק המידע הנאסף בישראל, ונעשתה השוואה בינו לבין המידע הנאסף במדינות אחרות. נבדק מהו המידע הזמין על אודות עסקים קטנים, ונבחנה השאלה אם מידע זה מספק עבור תהליכי קבלת ההחלטות בקרב נותני הלוואות.

ממצאי המחקר הם שהמידע הנאסף בישראל אינו כולל מידע פיננסי על העסק, אלא אם כן העסק מספק מידע זה לסוכנות האשראי בעצמו; וכן אין מידע על היסטוריית האשראי, לבד ממידע שמקורו בספקים של אותו עסק, המעידים על מוסר התשלומים. נוסף על כך, לא קיימת בישראל פרקטיקה של שיתוף מידע בין נותני הלוואות, בניגוד למדינות אחרות שבהן נותני הלוואות מעבירים מידע על אודות לווים שלהם לסוכנויות האשראי (שיתוף מידע מסוג זה קיים בין השאר בארצות הברית, בבריטניה, בדנמרק וביפן). מחקרים מראים ששיתוף במידע אינו שכיח במדינות שמתאפיינות בריכוזיות בשוק

האשראי. קיומם של לקוחות שבויים – שתלויים במערכות היחסים שפיתחו עם הבנק שלהם – אינו מהווה תמריץ עבור הבנק לחשוף מידע על אודות לקוחותיו, מחשש לאיבוד הלקוחות.

בישראל נעשה ניסיון להתמודד עם בעיית האשראי במגזר הצרכני באמצעות חוק שירות נתוני אשראי, תשס"ב–2002, ששימש תשתית להקמתם של מאגרי מידע לאשראי צרכני והטיל חובה על כל השחקנים הרלוונטיים למסור מידע. אולם היקף המידע שהחוק התיר לאסוף ולפרסם היה מצומצם באופן שלא אפשר להגשים את מטרות החוק במלואן. תקנות שירות נתוני אשראי, שהיו אמורות להרחיב את היקף המידע הנאסף והנמסר, טרם אושרו.

בשלב הנוכחי של החוק קשה להסיק ממנו על אודות יעילותה של התערבות ממשלתית מסוג זה, אך ייתכן שחקיקה דומה עבור אשראי לעסקים תוכל להגביר את היקף המידע הקיים על אודות עסקים קטנים, להגביר את התחרות בתוך המערכת הבנקאית, וכן להגביר את התחרות בין הבנקים לבין נותני אשראי חוץ בנקאי. מגבלות רבות, שנלקחו בחשבון בעת חקיקת חוק שירות נתוני אשראי, אינן רלוונטיות עבור עסקים שלגביהם לא קיימת חובת ההגנה על הפרטיות. משום כך יוכלו מאגרים אלו לקבל מידע רב יותר במסגרת חוק עתידי. ההסדרה של מידע על אודות עסקים קטנים צריכה לתת את הדעת לנקודות אלה:

איכות המידע הנאסף – כדי שנותני האשראי יתבססו על המידע בתהליך קבלת ההחלטות, הוא חייב להיות מגוון ועדכני. כל הסדרה עתידית צריכה להגדיר שורה של משתנים אפקטיביים לשם הערכת סיכונים, שאותם יוכלו הבנקים או נותני האשראי האחרים למסור למאגרי המידע העסקיים.

התאמה למגזר העסקים הקטנים – סוכנויות האשראי צריכות לפתח כלים ייחודיים לדירוג אשראי לעסקים קטנים, ולהתבסס על נתונים זמינים ועל כאלה שנמצאו כבעלי כושר חיזוי גבוה – למשל, מידע על חשבונותיו של בעל העסק ועל התנהלותו הפיננסית.

הסדרת ההתקשרות בין מוסרי המידע לבין מקבליהם – התקשרות עתידית בין ספקי מידע מסחריים (בניגוד לממשלתיים) לבין אוספי מידע מסחריים צריכה להיות מוסדרת לרווחת שני הצדדים. סוגיה זו היא אחת הסיבות המרכזיות לעיכוב באישור העברת תקנות שירות נתוני אשראי.

דרך נוספת להרחבת היקף המידע על אודות עסקים קטנים היא פיתוחן של פלטפורמות קיימות שמייצרות מידע על עסקים. הקרן לעסקים קטנים בערבות מדינה פועלת להרחבת הנגישות לאשראי לעסקים קטנים, מתוך הכרה בקיומו של כשל שוק. עסקים שמבקשים לקבל הלוואה באמצעות הקרן עוברים תהליך סינון מובנה, המתייחס למאפיינים שונים של מבקש הלוואה. ניתן לפתח פלטפורמה זו כך שעסק יעבור תהליך סינון בקרן, ועם המידע שהופק עליו באמצעות תהליך זה הוא יוכל לפנות לשם קבלת הלוואה בבנק. תהליך זה יסייע בידי הלווה להגיע אל הבנק מצויד במידע מקצועי ומהימן על אודותיו, שיפחית את ממד אי-הוודאות באשר לרמת הסיכון שלו.

לסיכום, הגברת מידע אשראי (לצד פעולות נוספות) עשויה לסייע בהסרת חסמי מימון שעומדים בפני עסקים קטנים, ולאפשר את צמיחתו של מגזר זה. חשיבות העידוד של פעילות עסקים קטנים נובעת בין השאר מתרומתם של עסקים אלה להגברת התעסוקה, במיוחד בפריפריה ובקרב מגזרים שאינם משתלבים בשוק העבודה הכללי מסיבות כאלו ואחרות. עסקים קטנים פעילים ויציבים תורמים גם להגברת התחרותיות במשק, בשל היותם חלופה לתאגידים הגדולים ולמונופולים. חשיבותם הכלכלית של העסקים הקטנים, לצד פגיעותם הגבוהה, מצריכות מעורבות ממשלתית כדי לקדם ולעזור להם להתמודד עם כשלי שוק ועם חסמים העומדים בדרכם.

FELLOWS | KORET
PROGRAM | MILKEN INSTITUTE

תוכנית עמיתי קורת – מכון מילקן
בית מילקן, רחוב תל חי 13
ירושלים, 97102

info@kmifellows.org
www.kmifellows.org